

УДК 373.5:82.09

Л. М. Овдійчук,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ЛІТЕРАТУРНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ БЕРТОЛЬДА БРЕХТА (ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ ПИСЬМЕННИКА НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

У статті з'ясовано основні методи і прийоми вивчення біографії письменника на уроках зарубіжної літератури, а також представлено авторську таблицю "Літературно-психологічний портрет Бертольда Брехта" та методику роботи за її матеріалами на уроці вивчення життєвого шляху митця. З'ясовано, що вивчення життєвого шляху письменника допоможе учням зрозуміти митця як індивідуальність, спонукатиме до осмисленого й емоційного сприйняття творчості, сприятиме зацікавленості людською і творчою долею Брехта, формуватиме особистісне ставлення до його певних рис характеру, кредо, захоплень, а найголовніше, буде першим кроком до розуміння творчості.

Постановка проблеми. Вивчення біографії письменника на уроках зарубіжної літератури – це перша сходинка до розуміння творчості письменника, його ролі й значення в історії розвитку літературного процесу, культури, цивілізації. Життєвий шлях письменника розглядається на етапі підготовки до сприйняття художнього твору. Обсяг матеріалу, який подається на уроці, залежить від класу та програмових вимог. У старших класах вивчення біографії письменника має свої особливості, які зумовлені програмовими вимогами. Адже під час розгляду монографічної теми перший акцент ставимо на особистості митця. Причому не тільки обсяг матеріалу, а й характер його подачі буде іншим. У якому б ракурсі не розглядалися життєвий і творчий шлях письменника: біографічний нарис чи короткі відомості про письменника, – важливо, щоб пропонований матеріал був змістовним, цікавим, не переобтяженим датами, містив першоджерела і допоміг учням досягнути індивідуальності письменника, його характер, уподобання, життєве та творче кредо. Це збагачує старшокласників цікавою інформацією, а також формує естетичні уподобання та почуття, моральні якості.

Біографія митця містить багато непересічних подій, яскравих спогадів, захоплень, фактів, з яких складається життєва канва.

Програма із зарубіжної літератури пропонує вивчення життєвого і творчого шляху Бертольда Брехта в 11 класі [1: 96]. Автори програми роблять акцент на новаторстві Брехта-драматурга, на "епічному театрі", його теоретичних засадах і творчій практиці. Для текстуального опрацювання представлена п'єса "Життя Галілея".

Мета нашої статті – представити авторську таблицю "Літературно-психологічний портрет Бертольда Брехта" як один із засобів вивчення біографії письменника на уроці зарубіжної літератури, а також методику роботи за її матеріалами.

Завдання, які ставимо перед собою:

- проаналізувати літературу з проблеми вивчення біографії письменника в школі;
- з'ясувати основні методи і прийоми вивчення життєпису письменника на уроках літератури;
- представити авторську таблицю "Літературно-психологічний портрет Бертольда Брехта" та методику роботи за її матеріалами на уроці вивчення життєвого і творчого шляху митця.

Виклад основного матеріалу. Методологічною основою статті – є праці науковців-методистів Л. Мірошниченко, Ю. Ковбасенка, Є. Пасічника, Н. Волошиної, І. Каштан, направлені на вивчення біографії письменника в школі, а також дослідження життєвого та творчого шляху Бертольда Брехта М. Алексєєвої, Л. Копелева, І. Фрадкіна, О. Чиркова, Е. Шумахера, В. Якименка

У статтях методичного характеру (Т. Альмова, В. Гладишев, А. Горбатенко, О. Каніболоцька, Г. Логвін) акцент робиться на вивченні п'єси "Матінка Кураж та її діти". Авторська таблиця "Літературно-психологічний портрет Бертольда Брехта" є спробою представити життя і творчість майстра слова на основі листів, спогадів, есе [2: 3-5] так, щоб в учнів склалося цілісне враження про вдачу, характер, світ захоплень, рівень освіченості, кредо, а також оточення, друзів, значення творчості письменника, його внесок у світовий літературний процес.

Методика використання таблиці на уроках досить різноманітна. Ознайомлення з її матеріалами можливі як на етапі підготовки до сприйняття літературного твору, так і на етапі узагальнення та систематизації вивченого твору чи творчості письменника загалом. Тобто в одному випадку таблиця буде наочним, в іншому – інформаційним матеріалом або ж орієнтиром учителю у підборі мистецьких творів як емоційно-змістового доповнення уроку та для відтворення естетичного світу (смаків, уподобань, обдарувань) письменника. Таблиця передбачає створення естетичного середовища уроку за допомогою портретів, фотопортретів письменника, його батьків, друзів, репродукції картин, якими захоплювався митець. Робота з таблицею може мати не тільки інформаційний (ознайомлювальний) чи репродуктивний (бесіда) характер, а й проблемний, дослідницький. Варто запропонувати такі завдання: 1) Дослідіть, які з рис характеру визначили долю письменника? 2) У чому Ви вбачаєте взаємозалежність

© Овдійчук Л. М., 2013

між характером письменника та його уподобаннями та сферою діяльності? 3) Дослідіть, які з наведених висловів (кредо), на вашу думку, найбільше відповідають характерові митця? 4) Як характеризують Брехта його мистецькі уподобання (живописці, літератори, їхні твори)?

Бертольд Брехт

Місце і дата народження	Народився Ойген Бертольд Фрідріх Брехт 10.02.1898 р. у м. Аугсбург (Баварія, Німеччина). Помер 14 серпня 1956 року в Берліні.
Родовід	Батько – комерційний директор на паперовій фабриці (починав як торговий агент), типовий німецький буржуа. Мати – Софія Брецинг, за визначенням сина була "бунтівною протестанткою".
Оточення, друзі	Під час навчання в гімназії організував аугсбургський гурток "Шатія-братія", до якого входили юнаки і дівчата з буржуазних сімей (іноді Брехтові це замінювало сім'ю). З тих пір все життя товаришував з Каспаром Неєром (театральний художник, який допомагав Брехту створювати художні образи в театрі), Георгом Пфанцельтом, який для Брехта був "втіленням плебейської совісті" (з ним підтримував стосунки, допомагав матеріально).
Сім'я	Був одружений двічі. Перша дружина – співачка і актриса Маріанна Цоф. Їхня донька стала актрисою, під іменем Ханне Хіоб грала в п'єсах батька. З другою дружиною – віденською актрисою, незважаючи на напружені стосунки, які час від часу виникали через інші захоплення, Брехт прожив до кінця життя. Діти – син Стефан і донька Барбара.
Зовнішність	"Це був молодий двадцятичотирьохрічний чоловік, сухий, худорлявий, з блідим іронічним обличчям, колючими очима, з коротко постриженим темним волоссям, що стирчало навсібіч...". "Якби не чернече обличчя і не зачесане на лоб волосся, то просто шофер, а в чомусь російський народний комісар" (за описом Г. Гросса). "Він здається нотою, видутою з дуже вузького кларнета. Замість піджака на ньому жилетка, правда з рукавами. Його горбоносе обличчя можна порівняти з Вольтером і з Рамзесом" (за спогадами С. Трет'якова).
Вдача, характер	Натура дуже мінлива, неординарна і бунтівлива: нестримний вітаїзм поєднувався з фаталізмом, нігілізмом, анархізмом. У певні періоди вів божемне, пролетарське, спартанське, навіть аскетичне життя. Умів цінувати друзів і дружбу, притягував до себе людей, надихав їх на творчість. Риси характеру "публічного" Брехта – "зверхність, дошкульність, злобність". Як особа приватна Брехт був щедрим, "світлим і гуманним", дотепним, люб'язним і балакучим. Бажав, аби на надгробку були викарбувані слова: "Тут спочиває Б. Б. Чистий. Діловитий. Злий".
Освіта	Початкову освіту здобув у народній школі францисканського чернечого ордену, потім вступив до Баварської королівської реальної гімназії – заклад гуманітарного профілю. Згодом навчався в Мюнхенському університеті Людвіга Максиміліана на філософському факультеті, паралельно був слухачем медичного факультету і одночасно відвідував театрознавчий семінар. Займався самоосвітою ще з гімназії: багато читав позапрограмової літератури, у тому числі й заборонених письменників..

Доречними будуть також особистісно зорієнтовані запитання: 1) Які риси характеру митця Вам імпонують? 2) Які риси ви хотіли сформувати в себе? 3) Що вам не подобається в характері письменника? 4) Як ви оцінюєте життєве і мистецьке кредо Брехта? 5) Твори яких із названих письменників вам хотілося б прочитати? 7) Яке хобі Брехта вам імпонує?

Виконання одинадцятикласниками таких завдань – це важливий етап формування і розвитку загальнодидактичних і специфічних умінь та навичок, а також можливість самостійно опрацювати біографічні дані на основі спогадів, листів, інтерв'ю.

Висновки. Отже, першоджерельні матеріали до вивчення життєвого шляху письменника допоможуть учням зрозуміти митця як індивідуальність, спонукатимуть до осмисленого й емоційного сприйняття творчості, сприятимуть зацікавленості людською і творчою долею Брехта, формуватимуть особистісне ставлення до його певних рис характеру, кредо, захоплень, а найголовніше, будуть першим кроком до розуміння творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зарубіжна література. 5-12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / [за ред. Ю. Ковбасенка]. – Київ : Перун, 2005. – 56 с.
2. Брехт Б. Театр : в 5 т. / Б. Брехт // Пьесы. Статьи. Высказывания. – М. : Наука, 1965. – 527 с.
3. Фрадкин И. М. Б. Брехт. Путь и метод / И. М. Фрадкин. – М. : Наука, 1965. – 210 с.
4. Чирков О. С. Б. Брехт : Життя і творчість / О. С. Чирков. – К. : Дніпро, 1981. – 159 с.
5. Шумахер З. Жизнь Брехта / З. Шумахер ; [пер. с нем.]. – М. : Радуга, 1988. – 352 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zarubizhna literatura. 5-12 klasy. Programa dlia zagal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv [Foreign Literature. The Programme for General Educational Establishments] / [za red. Yu. Kovbasenka]. – Kyiv : Perun, 2005. – 56 s.
2. Brecht B. Teatr [Theatre] : [v 5 t.] / B. Brecht // P'esy. Stat'i. Vyskazyvaniia [Plays. Articles. Sayings]. – M. : Nauka, 1965. – 527 s.
3. Fradkin I. M. B. Brecht. Put' i metod [B. Brecht. Way and Method] / I. M. Fradkin. – M. : Nauka, 1965. – 210 s.
4. Chyrkov O. S. Brecht : Zhyttia i tvorchist' [Brecht : Life and Creative Work] / O. S. Chyrkov. – K. : Dnipro, 1981. – 159 s.
5. Shumacher Z. Zhyzn' Brechta [Brecht's Life] / Z. Shchumacher ; [per. s nem.]. – M. : Raduga, 1988. – 352 s.

Матеріал надійшов до редакції 16.05. 2013 р.

Овдійчук Л. М. Літературно-психологічний портрет Бертольда Брехта (к проблеме изучения биографии писателя на уроках зарубежной литературы).

В статье определены основные методы и приемы изучения биографии писателя на уроках зарубежной литературы, а также представлена авторская таблица "Литературно-психологический портрет Бертольда Брехта" и методика работы по ее материалам на уроке изучения жизненного пути писателя. Определено, что изучение жизненного пути писателя поможет ученикам понять писателя как индивидуальность, сподвигнет к осмысленному и эмоциональному восприятию творчества, будет способствовать заинтересованности человеческой и творческой судьбой Брехта, будет формировать личностное отношение к его определенным качествам характера, кредо, увлечениям, и самое главное, будет первым шагом к пониманию творчества.

Ovdiichuk L. M. Bertolt Brecht's Literary-Psychological Portrait (to the Problem of the Writer's Biography Learning on the Lessons of Foreign Literature).

The article determines the main methods and procedures of the writer's biography learning on the lessons of Foreign Literature, and also presents the author's table "Bertolt Brecht's Literary-Psychological Portrait" and methodology of work on its materials on the lesson of studying the writer's biography. It is determined that the writer's biography learning helps to understand the writer as an individuality, bring about the reasonable and emotional perception of literary works, promote to interest pupils with the individual and creative Brecht's destiny, form the personal relationship to his certain qualities of character, motto, interests, and mainly, is the first step to the understanding of literary works.